

ПЕДАГОГІЧНА СИСТЕМА ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ В УМОВАХ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ

Постановка проблеми. Інтеграція України в європейський освітній простір, перехід до ринку, конкурентоспроможність виробництва в ринкових умовах, нові вимоги до працевлаштування потребують не тільки організаційно-структурних змін у підготовці фахівців, а й насамперед чіткого визначення педагогічної системи формування сучасного фахівця, що у свою чергу викличе необхідність модернізації змісту вищої освіти.

Наша країна належить до держав із високим науковим рівнем, має вагомі теоретичні та практичні досягнення в різних сферах життєдіяльності, тому важливо визначити таку педагогічну систему, яка б забезпечувала можливість формування сучасного фахівця відповідно до європейських стандартів.

У контексті загальноєвропейських підходів до побудови вітчизняної системи освіти особливої актуальності набуває проблема професійної підготовки майбутніх фахівців, що визначається у загальному контексті європейської інтеграції з орієнтацією на фундаментальні цінності загальносвітової культури відповідно до Болонського процесу.

Сучасні процеси реформування вітчизняної вищої освіти неможливі без визначення основних аспектів педагогічної системи, що стосуються формування сучасного фахівця, конкурентоздатного на ринку праці, компетентного, який вільно володіє своєю професією.

Особливо гострою виявилась необхідність такого аналізу у сфері підготовки майбутніх фахівців вищих навчальних закладів України.

Життя і практика довели, що в підготовці фахівців об'єктивно визріли умови і необхідність рішучих змін і перетворень. Але освіта, як відомо, це така ланка людської культури, де найбільш концентровано зосереджені традиції народу, і яка тією чи іншою мірою стосується кожної людини. Більш того, ці перетворення мають відповідати економічним і соціальним запитам суспільства та потребам і перспективам галузей економіки, особливо тих, що становлять основу державності.

Освіті необхідні реформи, що зумовлені як потребами суспільства, так і європейсько-інтеграційними тенденціями. Однією з головних є суперечність між сферою вищої освіти і ринком праці. Серйозною проблемою є також невідповідність змісту і якості професійної освіти сучасним вимогам [4].

Зв'язок проблеми з актуальними теоретичними і практичними питаннями. Безумовно, дослідження з порушеної проблеми має важливе теоретичне значення, оскільки настає можливість для плідного теоретичного опрацювання низки актуальних питань педагогіки вищої школи. Результати дослідження мають тенденцію бути не тільки плідним внеском у педагогічну теорію, а й певним орієнтиром для реальної педагогічної практики. Щоб зробити роз'яснення актуальних теоретичних питань, необхідно провести аналіз кращих здобутків практики, що, у свою чергу, допоможе сформувати ефективну педагогічну систему, яка дозволить істотно підвищити якість професійної підготовки фахівців. Пошук шляхів вирішення цієї проблеми породжує діалектичну єдність теоретичних і прикладних її аспектів.

Аналіз досліджень і наукових публікацій з проблеми. Проблеми та перспективи інтеграції України в освітній простір європейських країн, переваги та ризики,

пов'язані з реформуванням вищої освіти, досліджуються у працях вітчизняних науковців. Зокрема, аспекти національної ідентифікації у контексті глобалізаційних процесів аналізують Д. Табачник, В. Бондар, О. Вишневський, О. Демянчук, К. Корсак; питання модернізації педагогічної освіти – В. Андрущенко, І. Зязюн, О. Романовський, Н. Побірченко, О. Ігнатюк; науково-методичне забезпечення навчального процесу – В. Буряк, В. Грубінко; методологічні аспекти досліджуваної проблеми – І. Бабин, В. Журавський, М. Згуровський; проблему модульного навчання, рейтингу та системи залікових одиниць – Л. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ, А. Алексюк, В. Бондар, В. Галузинський, М. Євтух, В. Огнев'юк; питання розвитку вищої освіти - Л. Безчасний, Д. Богиня, Є. Бондаревська, С. Змеєв, В. Каган; соціально-економічні проблеми підготовки кваліфікованих трудових ресурсів у системі функціонування ринку праці – М. Долішний, С. Алушко; проблеми дидактики вищої освіти - В. Афанасьєв, Т. Боголіб, Г. Дмитренко, В. Луговий та інші. Недостатня розробленість вищезазначених напрямів зумовила нас дослідити актуальне питання - формування сучасного фахівця.

Метою статті є визначення шляхів подальшого вдосконалення педагогічної системи вищої освіти та формування сучасного фахівця, який відповідає європейським стандартам.

Виклад основного матеріалу. Виходячи з означеної вище мети цієї статті, доцільно розпочати виклад з того, що сьогодні розуміння структури професійної діяльності майбутнього фахівця не може вважатись однозначним і тому не отримало належного відображення в існуючій педагогічній системі його фахової підготовки у ВНЗ.

Ми стверджуємо, що якісну підготовку студентів вищих навчальних закладів до майбутньої професійної діяльності може забезпечити педагогічна система, яка ґрунтується на інтегрованому підході, що включає вивчення як фахових, так і психолого-педагогічних та управлінських дисциплін.

Беззаперечним є твердження щодо необхідності принципової перебудови і вдосконалення організації навчально-виховного процесу у вищих закладах освіти на користь тих форм навчання, які формують знання і навички, що створюють умови для формування у студентів здатності до самостійного прийняття рішень, розв'язання нестандартних і нетипових завдань, високої професійної мобільності, яка характеризується в першу чергу здатністю самостійно здобувати необхідні знання, постійно і самостійно вчитися [1].

Ефективність професійного розвитку майбутнього фахівця, розвиток і реалізація його особистісного потенціалу пов'язані з формуванням здібностей студентів до саморозвитку, самоосвіти, самоорганізації та самоствердження.

Сучасний етап розвитку вищої освіти характеризується системним підходом до вирішення завдань Болонського процесу.

Виходячи зі світових тенденцій та вимог Болонського процесу, вища освіта розглядається як процес перетворення засвоєного у навчанні досвіду на особистісно та соціально значущі психічні властивості людини за умов, що знання й цінності визначають світосприйняття, стають переконаннями та формують спрямованість особистості, обсяг знань стає ерудицією та компетентністю, навички й уміння доводяться до майстерності.

У системі освіти мають бути сформовані такі педагогічні умови, які б сприяли постійному самовдосконаленню та самореалізації майбутнього фахівця, діагностиці його потенційних можливостей, умінь та навичок.

Педагогічна система підготовки студента до майбутньої професійної діяльності, розвитку та реалізації особистісного потенціалу має орієнтуватися на зростання професійної мобільності й формування внутрішньої потреби у безперервній освіті і забезпеченні конкурентної спроможності на сучасному ринку праці.

Педагогічна система повинна базуватися на основі вимог Болонського процесу і мати на меті підготовку компетентних фахівців.

Ми схильні стверджувати, що професійна діяльність має динамічний характер, тому підготовка фахівців повинна мати проблемну спрямованість, що сприятиме оволодінню навичками бути підготовленими до будь-яких змін, умінням передбачати, доносити свої ідеї до інших.

Реалізація програми подальшого вдосконалення системи підготовки фахівців потребує змін у структурі вищої освіти і приведення її до умов європейського освітнього простору, визначеного Болонськими домовленостями. Ці процеси у вітчизняній освіті мають бути здійснені з максимальним збереженням накопиченого досвіду і національних традицій. У той же час, слід активно поширювати досвід новітніх освітніх технологій.

Підготовка фахівців у вищому технічному закладі освіти має ґрунтуватися на особистісному, діяльнісному та цільовому підходах і враховувати специфіку майбутньої професійної діяльності, істотним чинником якої є підготовка фахівця – лідера, мобільного, спроможного адаптуватися на сучасному ринку праці.

Основою підготовки студентів до майбутньої діяльності мають бути положення інтеграції науки, освіти і виробництва, моніторингу ринку праці та взаємодії з потенційними роботодавцями.

Педагогічний досвід минулих сторіч визначив основні принципи, яким має відповідати освіта – гуманізація та індивідуалізація процесу навчання й виховання. Особливо важливі ці принципи в організації освітнього процесу у вищому навчальному закладі, тому що всебічний розвиток студента як особистості – необхідна умова його становлення як професіонала [3].

В основі педагогічної системи повинні знаходитися ще й такі основні принципи: взаємодії теорії і практики; варіативності індивідуальної і колективної роботи; навчання із застосуванням інноваційних методів; самоосвіти впродовж життя; формування комунікативних властивостей тощо.

Таким чином, упровадження таких принципів у навчальний процес базується на основі інтеграції науки і виробництва, орієнтованості навчання на особисті якості студентів, розвитку досвіду самоосвітньої діяльності, професійно-творчої спрямованості навчання майбутнього фахівця.

Розробляючи нові напрями формування сучасного фахівця обов'язково треба мати на увазі, що Болонський процес в Україні є необхідним не тільки, і навіть не тільки, для внутрішнього використання, а і для широкої міжнародної співпраці сьогодні й у майбутньому.

Європейський процес, завдяки видатним досягненням останніх років, став все більш конкретною та суттєвою реальністю для Європейського Союзу та його громадян. Перспективи розширення разом з розвитком відносин з іншими європейськими країнами забезпечують поглиблення цього процесу, тому навчальна технологія, як частка педагогічної системи, має бути близькою до реальної проектно-конструкторської і аналітичної роботи студента в майбутньому. Постановка проблеми професійної спрямованості повинна порівнюватися з навчальними можливостями студента і рівнем вимог, які передбачаються освітньо-професійною характеристикою фахівця відповідного профілю.

У рамках гуманістичної парадигми розвитку освіти потрібно створити педагогічне середовище, що сприятиме активізації особистісного потенціалу студента.

Аналіз практики роботи вищих навчальних закладів з підготовки майбутніх інженерів свідчить про те, що в основному навчальний процес орієнтований на підвищення компетентності майбутнього професіонала, при цьому недостатньо враховується

індивідуальна своєрідність професійного розвитку студента протягом усього періоду його навчання.

Тому вища освіта потребує пошуку нових, ефективних шляхів, засобів і педагогічних технологій, які б забезпечували якісну підготовку фахівців відповідно до мінливих вимог суспільства. Виходячи з цього, потрібно визначити структуру професійного потенціалу, професійно важливі якості, потреби, навички студентів, що дозволить істотно скоротити час їх становлення і розвитку як професіоналів, максимально сприяти розвитку і реалізації їх особистісного потенціалу.

У сучасних умовах особливу увагу варто зосередити на питанні виховання фахової еліти, спроможної творчо вирішувати складні проблеми, людей високо ґрунтованих і компетентних.

Одне з основних завдань педагогіки передбачає глибоке усвідомлення партнерами своїх цілей, завдань, взаємної відповідальності за якісне їх виконання. При цьому самі завдання випливають з необхідності поєднання у цілісній системі цілей освіти як соціальних потреб у кадрах певних спеціальностей і рівнів підготовки, так і освітніх потреб самого студента.

Завдання також обумовлює і постійне прагнення викладача до підвищення рівня професійної компетенції і педагогічної майстерності, оволодіння положеннями сучасної вищої освіти, принципами логіки й методології педагогічної діяльності, розробки й удосконалення ефективних педагогічних технологій [2].

Неможливо раз і назавжди підготувати з фахівця професіонала, необхідно сформувати в нього бажання і здатність до постійного самовдосконалення та потребу в навчанні протягом усього життя. Виникає необхідність не тільки пошуку, але й впровадження новітніх педагогічних технологій у навчальний процес, які б були спрямовані на розвиток творчих здібностей сучасних фахівців.

Педагогічні технології – це не застигла схема навчального процесу, не готові шаблони і стереотипи, а система психологічних, загальнопедагогічних, дидактичних, методичних процедур взаємодії педагогів і студентів з урахуванням їх здібностей, спрямованих на проектування й реалізацію змісту, методів, форм і засобів навчання, що відповідають цілям освіти, змісту майбутньої діяльності і вимогам до професійно важливих якостей фахівців.

Концепція навчання впродовж життя важлива для реформ, які здійснюються в усіх країнах з перехідною економікою, у тому числі і нашій. В Україні таке навчання дозволяє надати підтримку суспільству, заснованому на знаннях, що формуються, допомогти громадянам адаптуватися до змін в економіці і суспільстві та сприяє розвитку культури навчання. Вся діяльність з навчання, яка здійснюється протягом життя, має на меті розширення знань, удосконалення умінь і компетенцій як в інтересах особистісного, громадянського і соціального розвитку, так і для того, щоб втримати роботу.

Завдання вищої освіти в умовах реформування полягає в тому, щоб не просто дати майбутньому фахівцю певний комплекс необхідних теоретичних знань та навичок, але і сприяти розвитку його особистісних якостей, закласти основи для подальшого професійного самовдосконалення [5].

Стверджуючи, що студент – це суб'єкт своєї діяльності, вважаємо, що він повинен вміти цілеспрямовано перетворювати об'єктивну діяльність, відчувати сформовану потребу до творчої самореалізації та готовність до професійного самовдосконалення, здійснювати творче самоуправління й особистісно-професійний саморозвиток.

Висновки. Дослідження та аналіз педагогічної системи, в основу якої покладено Болонську реформу, дозволили визначити, що підготовка фахівців різного освітньо-кваліфікаційного рівня потребує змін у структурі вищої освіти і приведення її до умов європейського освітнього простору.

У зв'язку з тим що педагогічна система ставить за мету створення умов, за якими більша кількість фахівців, скориставшись усіма цінностями і здобутками національних систем освіти і науки, зможе бути мобільними на європейському ринку праці, необхідно остаточно впровадити в дію двоступеневу структуру вищої освіти, систему кредитів, визнання бакалавра як рівня вищої освіти, що надасть особі кваліфікацію та право продовжувати навчання за програмами магістра.

Виходячи з вимог Болонського процесу педагогічна система потребує переосмислення підходів до формування сучасного фахівця, що в свою чергу має здійснюватись з максимальним збереженням накопиченого досвіду, національних традицій, систем і методів організації навчального процесу та організаційних форм навчання.

Педагогічна система підготовки студента до майбутньої професійної діяльності, розвитку й реалізації особистісного потенціалу має орієнтуватися на зростання професійної мобільності та формування внутрішньої потреби в безперервній освіті і забезпеченні конкурентоспроможності на сучасному ринку праці.

Сьогодні розуміння структури професійної діяльності інженера не може вважатись однозначним, і тому не дістало належного відображення в існуючій системі його фахової підготовки в навчальних закладах вищої технічної школи. Хоча цілком зрозуміло, що вирішення цих проблем набуває великого значення для інформаційного психолого-педагогічного забезпечення управління фаховим самовизначенням, фаховою підготовкою, вихованням і самовдосконаленням майбутніх інженерів - професіоналів.

На наш погляд, проектування педагогічної системи слід здійснювати виходячи з того, що освіта фахівця є своєрідним відображенням майбутньої професійної діяльності на навчально-виховний процес і має за мету підготовку фахівців-лідерів високого рівня освіченості, духовності та моралі.

Перспективи досліджень з порушеної проблеми полягають у тому, що вони дають можливість формувати конкретні наукові програми та розробляти рекомендації щодо формування педагогічної системи підготовки сучасного фахівця, який відповідає вимогам Болонського процесу.

Список літератури: 1. Проблеми економічної підготовки інженерних спеціальностей // Труды I Всеукраїнської науково-практичної конференції 8-9 квітня 2010 р. – Харків: НТУ „ХПІ”, 2010.- 48 с. 2. *Романовський О.Г.* Якість підготовки фахівців і формування національної еліти як проблеми філософії освіти // Теорія і практика управління соціальними системами. - 2009. - №1.- С.3-15. 3. *Товажнянський Л.Л., Романовський О.Г., Пономарьов О.С.* Концепція формування гуманітарно-технічної еліти в НТУ „ХПІ” та шляхи її реалізації. - Харків: НТУ „ХПІ”, 2004. – 416 с. 4. *Товажнянський Л.Л., Сокол Є.І., Клименко Б.В.* Болонський процес: цикли, ступені, кредити.- Харків: НТУ „ХПІ”, 2004. – 24 с. 5. Формування готовності майбутнього інженера до професійного самовдосконалення: теорія і практика [Текст]: монографія / О.А. Ігнатюк. – Харків: НТУ „ХПІ”, 2009. - 432 с.

Bibliography (transliterated): 1. Problemy ekonomichnoyi pidhotovky inzhenernykh spetsial'nostey // Trudy I Vseukrayins'koyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi 8-9 kvitnya 2010 r. – Kharkiv: NTU „KhPI”, 2010.- 48 s. 2. Romanovs'kyu O.H. Yakist' pidhotovky fakhivtsiv i formuvannya natsional'noyi elity yak problemy filosofiyi osvity // Teoriya i praktyka upravlinnya sotsia-l'nymy systemamy. - 2009. - #1.- S.3-15. 3. Tovazhnyans'kyu L.L., Romanovs'kyu O.H., Ponomar'ov O.S. Kontseptsiya formuvannya humanitarno-tekhnichnoyi elity v NTU „KhPI” ta shlyakhy yiyi realizatsiyi. - Kharkiv: NTU „KhPI”, 2004. – 416 s. 4. Tovazhnyans'kyu L.L., Sokol Ye.I., Klymenko B.V. Bolons'kyu protses: tsykly, stupeni, kredyty.- Kharkiv: NTU „KhPI”, 2004. – 24 s. 5. Formuvannya

hotovnosti maybutn'oho inzhenera do profesiynoho samov-doskonalennya: teoriya i praktyka [Tekst]: monohrafiya / O.A. Ihnatyuk. – Kharkiv: NTU „KhPI”, 2009. - 432 s.

И.Н. Друзь

ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ СИСТЕМА ПОДГОТОВКИ СПЕЦИАЛИСТА В УСЛОВИЯХ БОЛОНСКОГО ПРОЦЕССА

В ходе анализа современного положения педагогической системы подготовки специалиста в высших учебных заведениях выявлены проблемы, связанные с выполнением условий Болонского процесса. Большинство процессов педагогической системы, которые касаются формирования современного специалиста, не в полной мере соответствует требованиям Болонской реформы. В статье сформулированы предложения по усовершенствованию педагогической системы подготовки специалистов, обоснована необходимость создания условий, с помощью которых многие специалисты, воспользовавшиеся всеми ценностями и достижениями национальных систем образования и науки, смогут быть мобильным и на европейском рынке труда.

I. Druz

EDUCATIONAL SYSTEM OF TRAINING SPECIALIST IN THE BOLOGNA PROCESS

In analyzing the state of the art educational system of specialist training at higher education institutions to identify problems related to compliance with the terms of the Bologna process. Most of the pedagogical system that relate to the formation of the modern specialist, does not fully comply with the requirements of the Bologna reforms. The paper makes proposals for improving teacher training system, the necessity of creating conditions in which many specialists, using all values and achievements of national systems of education and science, can be mobile and the European labor market.

Стаття надійшла до редакційної колегії 1.02.2011